

УДК 316.4.063.3/4(477):(4)

Кравченко П. А.*декан історичного факультету, завідувач кафедри філософії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
доктор філософських наук, професор*

ВІТЧИЗНЯНИЙ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ЯК ОСНОВА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

Знайти своє місце у світі – центральне завдання будь-якої новосформованої держави. Для цього структурам влади потрібно усвідомити, чим є нова держава, куди вона рухається, якими інтелектуальними, економічними й політичними ресурсами володіє, хто її партнери й супротивники. Ідея політичного самовизначення нової мікроцивілізації має бути підкріплена економічним і духовним самовизначенням нації, встановленням нового типу цивілізаційних зв'язків із сусідами та світом.

Природно склалося так, що з віддавна Україна являла собою землю, навколо якої зосереджувалися геополітичні суперечності греко-візантійського (середземноморського) та передньоазійського світів. Через ці землі проходив знаменитий шлях із варяг у греки. З євразійських степів на українські землі вселялися кочові племена, зокрема кіммерійці. На початку VII ст. до н. е. тут з'являються скіфи. Вони зіткнулися з грецькою цивілізацією, що зрештою стало початком кінця величчя й слави цього талановитого народу. Близько 400 років в українських степах панували сармати. На межі VII – VI ст. до н. е. в причорноморських районах розгорталися грецькі поселення.

Прадавні українці – корінне населення цього краю – суперечливо сприймали впливи прийдешнього народу. Вони запозичали від нього все те, у чому вбачали насамперед свою нагальну або перспективну практичну потребу, одночасно з дивовижною завзятістю охороняли й утримували своє споконвічне ество – культуру, ментальність, побут, звичаї, що виокремило їх серед племен і народів того історичного періоду й дозволило зрештою згуртуватися в націю та державу. Історичними напрямками попередньої української геополітики, як зазна-

чають Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко, був захист земель і держави від набігів кочових племен, особливо від монголо-татарської навали, контакти з греко-візантійською та західноєвропейськими державами, суперечлива вживаність в умовах експансії в Україну росіян, литовців і поляків, збереження власного й потаємного етнонаціонального «Я», концентрацією якого є споконвічне прагнення до незалежності та свободи [8, с. 263].

Пограниччя об'єктивно зумовило дві головні тенденції: поєднання взаємовпливів двох світів і внутрішній самозахист від них, прагнення самозбереження в первинній якісній витонченості. Зміщення центру тяжіння в бік першої тенденції невідворотно веде до розшарування пограничного етносу; його повна переорієнтація в іншому напрямі – до самоізоляції, застою, виродження. Українцям майже вдалося оптимізувати цей процес: балансує між Сходом і Заходом, вони залишилися українцями, зберегли свою ментальність і культуру, однак вимушені були поступитися державністю, до відродження якої народ повернувся майже через 750 років.

Проте століття існування України в складі євразійської імперської системи не змогли винищити цю природну фундаментальну ознаку української нації. Уся українська історія сповнена безлічі яскравих прикладів, які переконливо свідчать, що за своїми історико-культурними, політичними, ментальними джерелами Україна завжди належала до Європи. Коліска української державності – Київська Русь – протягом декількох століть була однією з провідних держав середньовічної Європи. Давній Київ було визнано культурним, дипломатичним і торговельним центром континенту.

Найважливішою подією в історії Київської Русі стало прийняття християнства, що в цивілізаційному й геополітичному вимірах сприяло приєднанню українського народу до сім'ї європейських народів, поширенню багатопланових зв'язків не лише з Візантією, а й з іншими європейськими країнами. На думку вчених Є. Афоніна, О. Бандурки, А. Мартинова, прийняття християнства у візантійській формі не завадило Київській Русі наслідувати переважно західну соціальну й політичну структури, справило вирішальний вплив на всю подальшу історію України, визначило схильність її народу до лібералізму, парламентаризму, конституціоналізму [1, с. 83–90]. Визнанню Київської Русі як провідної європейської держави сприяло активне проведення дипломатичної діяльності майже всіма київськими князями. Поширення та зміцнення довіри між народами, взаємовплив і взаємозбагачення культурних традицій розвивалися завдяки міждержавним династичним шлюбам [20, с. 48–61].

Взаємозв'язок із Європою посилювався за часів Галицько-Волинського князівства. Важливою особливістю його існування було те, що князівство об'єднувало у своєму складі лише етнічні українські землі. Беручи активну участь у політичних та економічних справах Європи, Галицько-Волинська держава була залучена також у процеси духовного розвитку Західної Європи, збагачувала її культурним впливом і збагачувалася сама. Внесок Галицько-Волинської держави в європейську історію є безцінним, оскільки саме на її землях спинилася монголо-татарська навала, що зберегло решту європейських країн від руйнування й поневолення. Про рівноправний статус Галицько-Волинського князівства серед решти європейських країн свідчить його визнання Ватиканом та коронація Данила Романовича Римським Папою в 1253 р.

У польсько-литовську добу за всієї суперечливості бездержавного статусу існували досить сприятливі умови для залучення українського народу до кращих традицій європейської культури, здобутків в економічній сфері, розвитку місце-

вого самоврядування. Українська освіта й культура розвивалися в органічній єдності з європейськими аналогами. Цьому сприяла розвинена мережа освітніх закладів, серед яких виділялися Острозька та Києво-Могилянська академії.

Виникнення українського козацтва та його активна участь у подіях європейського життя XVI – XVIII ст. є справжнім феноменом європейської історії. Козаки брали найактивнішу участь у європейській політиці. Визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького, успішність якої значною мірою визначалася активною дипломатичною діяльністю, сприяла фактичному визнанню молоді держави на європейському континенті. Можна стверджувати, що українська дипломатія 1648–1657 рр. функціонувала на рівні тогочасних дипломатій європейських держав та відігравала важливу роль в утвердженні козацької України як впливового суб'єкта міжнародних відносин у Європі. Багато помилок, допущених наступниками Б. Хмельницького, та імперська політика царської Росії призвели до втрати державності. На деякий час автономія Гетьманщини забезпечувала певний захист розвитку української культури. І ця культура наприкінці XVII – на початку XVIII ст. досягла таких висот, що це дало право поставити Гетьманщину часів І. Мазепи, І. Скоропадського, Д. Апостола та К. Розумовського на один рівень із найбільш освіченими країнами Європи.

До кінця XVIII ст. Україна була самобутнім суб'єктом історії Європи, посідала важливе місце на континенті, її знали, про неї писали політики, визначні діячі західноєвропейських держав (Німеччини, Австрії, Франції та інших). Однак згодом Україна дедалі більше перетворювалася на периферію імперії, зв'язки з Європою слабшали, самобутні соціальні й культурні структури, які склалися в Україні за козацьких часів, руйнувалися, українські таланти масово реалізували свої здібності в Росії. Таким чином, російська імперська пропаганда була досить ефективною, оскільки на межі XVIII – XIX ст. Європа майже забула про існування України [11, с. 6].

У ході визвольних змагань 1917–1920 рр. Україна знову стала активним суб'єктом міжнародного життя. Прозахідна орієнтація посіла важливе місце в зовнішній політиці Центральної Ради, Гетьманату, Директорії. З небуття відродилася українська дипломатія, налагодилися зовнішньополітичні зв'язки з країнами Європи, кращі традиції суспільно-політичного й культурного життя Заходу повернулися на українську землю. Діапазон зовнішньополітичної діяльності української держави суттєво зростав: 11 зарубіжних місій було акредитовано в Києві, 10 українських дипломатичних представництв було відправлено за кордон, переважно в європейські країни [6].

Безумовно, велику роль відіграли не лише орієнтації української інтелігенції на Захід, а й «втеча» з-під впливу Російської імперії, і знання того, що несе із собою більшовизм, і розуміння того, що без підтримки Західної Європи буде складно утримати незалежність. Приблизно такі ж фактори діяли ще в декількох країнах, які виборювали незалежність від Росії (наприклад, Польща, Фінляндія, Литва, Латвія, Естонія). Цим країнам вдалося згуртуватися навколо гасел незалежності, досягти підтримки європейських держав та отримати суверенітет. В Україні ситуація була іншою. По-перше, більшовики, які захопили владу в Росії, розуміли, що без України Росія як імперія (хоч і під новою назвою) існувати не зможе, тому їхня агресія проти незалежної України була настирливою та відчайдушною. По-друге, Росія, зокрема й більшовики, мали сильну проросійськи налаштовану частину населення, на яку могли спиратися у своїй експансії. По-третє, населення України не було достатньо згуртованим і політично активним у боротьбі за незалежність. Між іншим, ці ж фактори працюють, хоч і меншою мірою, у сучасній Україні.

Якраз слабкість українського національного руху, неготовність державної еліти ефективно керувати суспільними процесами, абсолютна індиферентність більшості населення України до захисту свого суверенітету, несприйняття незалежності України з боку США, Англії,

Франції призвели до поразки визвольних змагань та окупації українських земель більшовицькою Росією й іншими країнами. Водночас проблеми з визначенням зовнішньополітичних пріоритетів, відсутність чіткої концепції міжнародної політики суттєво прискорили втрату незалежності. Прагнення балансувати між Росією та Німеччиною, Росією та Антантою, намагання (вживаючи сьогодишню термінологію) проводити «багатовекторну» зовнішню політику виявилися хибними, якщо не фатальними, оскільки це унеможливлювало здобуття надійних союзників та ускладнювало вироблення оптимальної зовнішньополітичної стратегії в умовах збройних конфліктів і геополітичної й ідеологічної конфронтації. Більша частина українських земель опинилася в лещатах Радянського Союзу – однієї з найжорстокіших тоталітарних імперій в історії людства. Питання самовизначення української нації було відкладено на довгі й трагічні 70 років. Тому сучасна «багатовекторність» корегується як європейська орієнтація зі збереженням рівноправних відносин із Росією.

В українській суспільно-політичній думці протягом XIX – XX ст. сформувалися такі основні геополітичні вектори: слов'янофільський, чорноморсько-балканський, західноєвропейський, чорноморсько-балтійський, геоцентричний, східно-західної рівноваги [14, с. 55]. Слід відзначити, що західноєвропейський вектор був одним із провідних в українській геополітиці. Одним із найперших послідовних «західників», які залишили після себе літературно-публіцистичну політичну спадщину, був П. Орлик – автор відомого історичного документа, який частина українських дослідників трактує як перший варіант (проект) української конституції.

Європейські погляди пропагував М. Драгоманов. Оскільки Західна Європа була джерелом прогресу, то й залучення України до європейських цінностей, на його думку, сприяло б її ефективному розвитку. М. Грушевський відзначав, що, порівняно з народом великоруським, український є народом західної культури.

У той час, як Московщина все більше ігнорувала спадщину, отриману від Київської держави, і все більше піддавалася азійським впливам, Україна жила одним життям, одними ідеями із Заходом, у нього черпала культурні засоби, у нього брала взірці для своєї культури [7, с. 234–236].

Достатньо аргументовану концепцію розходження постдавньокиївських країн і народів висуває М. Михальченко, який вважає, що Київська Русь сформувалася як держава, пережила свій розквіт і розпалася. Її історію не можуть включати до своєї історії ні сучасна Росія, ні Україна, ні Білорусь. Вони повинні вести хронологію своєї історії з тих часів, коли почали складатися як етноси й держави. Тим більше немає підстав вважати московитів та українців «братськими народами», оскільки ці народи формувалися на різному етнічному ґрунті. Значно ближче етнічна приналежність українців і білорусів, які пережили період ідентифікації в часи спільної Литовської держави [16, с. 274–311].

Історія й сучасність у їх єдності визначають першу головну лінію української геополітики. «Пограниччя» не щезло, не розчинилося в глибині віків, перебігу подій та історичних колізій. Його не зняла й державність, проголошена в 1991 р. Україна сьогодні, як і колись, стоїть на межі взаємодії цивілізацій. Її історичне покликання залишається актуальним, загальним і невичерпним.

Як суттєвий фактор європейської та навіть світової геополітичної ситуації Україна розглядалася практично в усіх геополітичних доктринах від Ф. Ратцеля до З. Бжезинського. І це тоді, як вона не мала статусу незалежної й суверенної держави, а існувала як регіон (район, окраїна, республіка) колишніх царської Росії та СРСР. Однак це й зрозуміло. Географічне розташування, економічний потенціал, військово-промислові ресурси, демографічний фактор та багато інших чинників не могли не бути поміченими дослідниками й практичними політиками. Навіть незважаючи на можливі політичні ускладнення, які могли бути ініційовані теоретичними висновками, останні прак-

тично завжди підкреслювали й пророкували роль «українського фактора» в розгортанні тієї чи іншої ситуації в Європі.

З отриманням незалежності Україна відразу ж утвердилася у статусі помітного, а може, і значного фактора світової геополітики. Її європейське значення стало незаперечним і загальновизнаним.

Аналізуючи роботи С. Хантінгтона, Г. Кісінджера, З. Бжезинського та інших західних дослідників, можна прослідкувати інтегративну оцінку українського геополітичного фактора у світовій історії, сьогоденні й у майбутньому [2, с. 102].

Практично кожен із відомих геополітиків ХХ ст., підкреслюючи унікальність української культури, способу життя, виробництва й побуту, характеризував їх як такі, які значно перевищують якість і рівень розвитку загальноросійської матеріальної й духовної культури. З огляду на це вчені робили висновок про те, що рано чи пізно українська людність мала утворити свою власну незалежну державу, яка стане в майбутньому суттєвим фактором європейської геополітики. Другою провідною думкою, на якій сходяться практично всі визначні теоретики, є положення про близькість української культурної традиції та самого стилю життя українців (історичних традицій, господарчих ознак, релігійно-етнічних особливостей тощо) до середньоевропейського типу. Співжиття українців із росіянами, на думку європейських учених, обмежує перспективи їхнього розвитку. Характер цього співжиття підпорядкований зросійщенню українців, відторгнення їх від Європи та в кінцевому розумінні знищення як самостійного етносу й культури.

Третьою інтегративною позицією, на якій сходяться класики геополітики ХХ ст., є думка про колосальну значущість України для розвитку європейських народів, побудова спільного європейського дому. Україна, на їхній погляд, є «остання лінія», «культурний кордон» Європи, який захищає її від гегемоністичних претензій Росії, постійного й потужного азіатського тиску.

Х. Макіндер прямо говорить про те, що сучасна Росія перебрала на себе всі функ-

ції колишньої Монгольської імперії. Від неї надходить найвідчутніша загроза європейській та світовій демократії й свободі. Зупинити Росію інакше, ніж створенням і підтримкою своєрідної «буферної зони», неможливо. Саме тут і виявляється могутня геополітична роль України, яка може стати такою зоною за умови перетворення її на незалежну й суверенну державу. Думка Х. Макіндера носить фундаментальний характер: «географічна вісь світу», «світовий острів», «осередня земля» тощо – ось опорні категорії, на яких він базує найсмисливішу на той час схему інтерпретації політичної історії світу [18, с. 154–164].

З іншого боку, значущість України як фактора європейської геополітики визначається її потужним природо-ресурсним і людським, культурно-історичним і сучасним активно-творчим потенціалом, господарськими здібностями, трудовою дисципліною й дивовижною бережливістю українців. Свої господарські чесноти та здібності вони щедро делекують у європейський світ, що є фактором його зростання й розквіту [19]. При цьому Україна переважно не отримує зворотної віддачі.

Дослідники підкреслюють ще одну важливу геополітичну рису України в європейському просторі. Вона пов'язана з такими рисами українського національного характеру, як миролюбність, демократизм, поблажливість. За думкою вчених, за умови звільнення України від іншої державної залежності вона зробила б серйозний внесок до справи підтримання миру й стабільності в цьому регіоні [17].

Таким чином, Україна об'єктивно поставлена в ситуацію, у якій має бути вагомою складовою європейської й світової історії, відігравати в ній надто помітну роль. Зрозуміло, що з отриманням статусу незалежної держави ця вага й роль значно збільшується. Однак країна повинна самоствердитися, стати на рівень вимог історичного часу й історичного простору.

Проте науковці зазначають, що сьогодні існують значні, однак неоднозначні перспективи входження України до європейського простору [12, с. 3]. В Україні в 2007 р. перемогла прозахідна політична

еліта, і це стимулює євроінтеграційні процеси. З одного боку, Україна сама потребує того, чого вимагає від неї Захід, – посилення демократії, розбудови ринкової економіки, незалежної судової системи, забезпечення свободи ЗМІ, вільного волевиявлення громадян. Це збігається з її національними інтересами. З іншого боку, наявна активізація впливу Росії, активізація зусиль проросійських кіл для залучення України до євразійських структур і намагання послабити українську державу (оскільки її посилення перешкоджатиме проросійським інтеграційним процесам на пострадянському просторі), що суперечить нашим національним інтересам [13]. Уся передвиборча кампанія будувалася на протистоянні проросійських і прозахідних сил, проте перемога останніх дозволила посилити сподівання на глибшу співпрацю з ЄС у найближчій перспективі. Як наслідок – перемога В. Ющенка в 2004 р., у 2007 р. зміна геополітичного спрямування політичної еліти України, у тому числі частини так званої «донецької».

У зв'язку із цим змінюється контекст взаємостосунків Україна – ЄС. Це підкріплюється різними чинниками, як внутрішніми, так і зовнішніми.

По-перше, зближенню з ЄС сприяють геополітичні процеси. Членами Європейського Союзу стають не просто пострадянські держави, а й деякі колишні республіки СРСР. Більше того, у 2007 р. відбулося чергове розширення ЄС за рахунок східно- та південноєвропейських країн. Протяжність кордону України з ЄС невпинно зростає. За 4558 км усієї протяжності сухопутного кордону, після очікуваного прийняття до ЄС Румунії, лінія спільного з Європейським Союзом кордону складає 1062 км, або 23% [21, с. 3–5]. Тому й визріває ідея вільної економічної зони з ЄС.

Динамічно розвивається також торговельно-економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом. Стабільно зростає двосторонній зовнішньоторговельний оборот і прямі іноземні інвестиції з країн ЄС в українську економіку. Сьогодні ЄС є найбільшим зовнішньоторговельним партнером України у світі.

По-друге, результати президентських виборів в Україні та парламентські вибори підняли досить високу хвилю сподівань на вступ України до ЄС. Зміна позицій викликана чіткою асоціацією на Заході зміни нової системи влади зі зміною політичного режиму; зміною ставлення гілок влади України до євроінтеграції на державно-інституціональному рівні України: поступово зростає рівень державних інститутів, які займаються євроінтеграцією. У парламенті утворено окремий Комітет із питань євроінтеграції. У Кабінеті Міністрів України до цього часу євроінтеграцією займалося міністерство економіки, сьогодні це сфера діяльності на рівні віце-прем'єр-міністра; відбуваються суттєві зміни в ставленні Заходу до України. Якщо раніше заяви про вступ України до ЄС негативно сприймалися у керівних інституціях Європейського Союзу, то сьогодні про безперспективність членства не говорить ніхто, і все більше чиновників ЄС висловлюються за таку перспективу України, покладаючи надії на Вільнюський саміт.

Однак слід чітко розрізняти два поняття: проведення символічної політики (вербального вираження очікуваної діяльності) та виконання умов вступу до Європейського Союзу. Так, Україну почали позитивно сприймати в демократичному світі, проте не слід забувати, що сьогодні лише реалізуються передумови нової моделі держави й суспільства, і при цьому багато що залежить від волі як еліти, так і всього українського народу. Україна має відповідати копенгагенським критеріям, які передбачають стабільність установ, що гарантують демократію, верховенство права, забезпечення прав людини, повагу й захист прав меншин, ринкову економіку. Окрім цього, вона має взяти на себе зобов'язання, які постають із членства ЄС. Так, Україна стала учасницею значної кількості важливих міжнародних договорів, однак це не має визначального впливу на її внутрішню політику. Адже більшість реформ мали переважно символічний характер. Крім того, почергова влада проєвропейських і проросійських сил гальмує європейську інтеграцію України.

Україна потребує реалізації на практиці чіткої стратегії щодо ЄС, яка базувалася б на розумінні природи, динаміки й необхідних умов європейської інтеграції. Як зазначається в сумісному заключному звіті Фонду імені Стефана Баторія та Міжнародного фонду «Відродження», щоб надати змісту своїм проєвропейським сподіванням, українська політична еліта повинна зосередитися не лише на питаннях безпеки. У стосунках із ЄС надмірна увага до геополітики виявляється інколи недоречною, спотворюючи українські пріоритети щодо ЄС. Із часу проголошення незалежності українські еліти підкреслюють «геополітичну важливість» України для Заходу та самовпевнено вірять, що Україна «надто важлива, щоб зазнати невдачі». В Україні погано розуміють той факт, що ЄС є спільнотою, об'єднаною здебільшого економічними й моральними спільними цінностями, зобов'язаннями та солідарністю, а також що членство в ЄС не лише дає права й повноваження, а й вимагає сповідування його цінностей і відданості, яка викликає довіру. Українська політична еліта мусить належно усвідомити й прийняти той факт, що для ЄС демократичний розвиток та економічна діяльність України важливіші, ніж її геополітичне значення, хоч і його не можна ігнорувати.

Отже, як наголошується у звіті, європейська інтеграція України залежить від прогресивної внутрішньої європеїзації. Тому щоб наміри України викликали довіру, європейська інтеграція мусить стати її пріоритетом у внутрішній політиці. Реформи, які здійснюються поки що вкрай нерішуче й непослідовно, потребують потужного імпульсу. Задекларовану прихильність українських політиків до ідеалів ЄС – демократії, верховенства права та поваги до прав людини – треба підкріпити діями. Крім того, половинчасте втілення економічних реформ, Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 р. про призначення вступу України до Європейського Союзу й далі викликає сумніви щодо відданості Києва засадам дієвої ринкової економіки, а також нормам соціальної солідарності, демократії та свободи.

Таким чином, якщо Україна прагне європейської інтеграції, то вона не повинна обмежуватися зовнішньополітичними деклараціями. Щоб європейські наміри України могли претендувати на серйозну увагу й довіру, їх слід підтримати щонайбільш детальною програмою внутрішніх реформ. Важливо наголосити, що ці реформи – не певна суто дипломатична поступка перед ЄС, а необхідна передумова трансформації України в модерну європейську державу. Проте об'єктивно треба визнати, що й сама Україна активно робить певні кроки в напрямі європейської інтеграції. З метою реалізації положень Стратегії інтеграції України до ЄС органами виконавчої влади було розроблено та Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. схвалено Програму інтеграції України до Європейського Союзу [13, с. 3–8], прийнято низку документів із євроінтеграції Верховною Радою України.

Розгортаючи визначення контексту європейських геополітичних реалій України, слід зазначити, що в площину найважливіших завдань слід покласти набуття державою якостей вигідного, надійного в економічному й політичному вимірах партнера на європейському просторі. На думку експертів, характер і рівень співробітництва з ЄС, перспектива української євроінтеграції залежатиме від внутрішніх трансформацій в Україні, від створення умов щодо стабільного демократичного розвитку, підйому вітчизняної економіки [2, с. 77].

Україна змушена докладати зусиль для усунення негативних наслідків розширення ЄС, оскільки нові члени союзу «практично переходять на правила спілкування, визначені статусом ЄС», що ускладнить вихід українських товарів на ринки сусідніх країн – членів Європейського Союзу. Найближчим часом у нашої держави, імовірно, виникнуть проблеми в торговельних стосунках зі своїми західними сусідами, які вступили до Європейського Союзу. До того ж виграш від вступу України до СОТ може бути нівельовано низкою окремих положень, якими обмежуватиметься доступ деяких стратегічно важливих наших товарів на ринки

США та ЄС [13, с. 12]. Однак вступ до СОТ став важливим кроком у європейській інтеграції.

Крім того, на жаль, Україна ще надто вразлива в економічному, науково-інноваційному, інформаційно-ідеологічному та гуманітарному відношеннях. Вона набуває статусу «споживача». Як зазначає Я. Матічик, сьогодні європейське співтовариство надає перевагу не геокультурному стаціонару, тобто історичній і мистецькій спадщині як вкладу в глобальний розвиток цивілізації, а динаміці вдосконалення й системному чи модельному оновленню організації суспільних ресурсів [15, с. 75]. Крім того, орієнталістська роздвоєність України вказує, що неможливо здійснювати, з одного боку, євроатлантичну геостратегію, а з іншого – євразійську. Настав час Україні визначитися більш чітко, більш прагматично.

Перспективи вступу України до Європейського Союзу пов'язані також із вирішенням проблеми національної безпеки. Говорячи про національну безпеку та євроінтеграцію, навряд чи можна обійти інше питання – інтеграцію євроатлантичну. Так, сьогодні Україна успішно асоціюється з процесом здійснення спільної європейської політики безпеки й оборони. Наша країна бере участь у миротворчих місіях ЄС у багатьох європейських країнах. Зміцненню правової основи співпраці в галузі безпеки слугуватиме укладення Угоди про участь України в операціях Європейського Союзу з врегулювання кризових ситуацій, а також про безпеку процедури обміну інформацією, що очікується найближчим часом. ЄС уже сьогодні визнає позитивну роль України в підтриманні безпеки й стабільності на континенті та її високий промислово-технологічний потенціал у військовій сфері. Це підтверджується практикою запрошення України до військових навчань за участю підрозділів ЄС [4].

Однак членство в ЄС не є запорукою національної безпеки. Оскільки ідея створення спільних військових сил ЄС поки що обговорюється, а сам Європейський Союз забезпечує свою безпеку за допомогою НАТО. В. Гречанінов зазначає, що політи-

ка у сфері безпеки й оборони Європейського Союзу полягає в координації зусиль країн-членів із протидії викликам та загрозам, а не в утворенні наднаціональних структур або військового блоку [5, с. 48]. Водночас не слід забувати, що домінуюча частина країн Європейського Союзу є членами НАТО. НАТО на сьогодні є найвпливовішим і наймогутнішим механізмом застосування політичної й збройної сили та за багатьма ознаками перетворюється на глобальну структуру. За таких умов інші альтернативи посилення національної безпеки є примарними. Тривалий час входження України до структур Північноатлантичного альянсу розглядалось як суттєва передумова вступу до ЄС. Однак, як свідчить досвід Туреччини, входження до НАТО не є визначальним для євроінтеграційного руху. Нині вступ до НАТО багато в чому залежить від ставлення до країни-кандидата самого Європейського Союзу. Зрозуміло, що сьогодні-завтра Україна ще не зможе стати членом НАТО. Тому найприйнятнішою формою співробітництва з НАТО найближчим часом є продовження плану дій заради членства [10]. Навколо цього плану дій і відбуваються політична та ідеологічна боротьба в Україні в 2013 р.

Таким чином, можна зробити висновок про приналежність українського народу до великої сім'ї європейських народів. Попри всі перепони й намагання штучно залучити Україну до альтернативних концепцій суспільно-політичного розвитку, вона зберігає ті засадничі цінності та якості, які притаманні саме європейській цивілізації. Сподівання щодо активного включення України в процеси загальноєвропейського розвитку та її повноцінну інтеграцію до євроатлантичних структур базуються на об'єктивних передумовах.

Аналіз діяльності української політичної еліти дозволяє говорити про її значну зовнішньополітичну нерозбірливість і метушню. Чимало витрачається зусиль на облаштування сумнівних із точки зору геостратегії відносин. Час від часу відбувається переорієнтація з одного напрямку на інший, що нібито демонструє активність, а насправді виливається в еволю-

ційні втрати. Схильність до гри навколо власної геостратегії, коли євроатлантизм компенсують евразійством, нібито досягаючи таким чином паритету геополітичних впливів, не працює на користь України [9, с. 78–79].

Суспільство постійно перебуває в стані нестійкої динамічної рівноваги, який зумовлюється існуванням у ньому багатьох ліній напруги та внутрішніх конфліктів. Завданням політиків є врахування всіх цих розбіжностей, що існують у суспільній уяві й реальному житті, щоб не допустити руйнування соціуму.

Література

1. Афонін Е.А. Велика розтока (глобальні проблеми сучасності: соціально-філософський аналіз) / Е.А. Афонін, О.М. Бандурка, А.Ю. Мартинов. – К. : ПАРАПАН, 2002. – 352 с.
2. Бжезінський З. Велика шахівниця / З. Бжезінський. – Львів ; Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 236 с.
3. Горський В.С. Історія української філософії : [підручник] / В.С. Горський, К.В. Кислюк. – К. : Либідь, 2004. – 488 с.
4. Гречанинов В.О. Шляхом Євроатлантичної інтеграції / В.О. Гречанинов // Політика і час. – 2003. – № 2. – С. 26–34.
5. Гречанинов В.О. Еволюція стратегічної стабільності / В.О. Гречанинов // Політика і час. – 2002. – № 9. – С. 46–52 ; Гречанинов В.О. Еволюція стратегічної стабільності / В.О. Гречанинов // Політика і час. – 2003. – № 2. – С. 26–34.
6. Грабовський С. Від колонії до незалежної держави: початок шляху / С. Грабовський, Л. Шкляр // Розбудова держави. – 1996. – № 2. – С. 9–14.
7. Грушевський М.С. Історія України / М.С. Грушевський ; упор. А.Ф. Трубайчук. – К. : Варта, 1993. – 256 с.
8. Губерський Л.В. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз / Л.В. Губерський, В.П. Андрущенко, М.І. Михальченко. – К. : Знання України, 2002. – 577 с.
9. Деменко О. Українська геополітика ХХІ ст.: евразійство чи євроінтеграція? / О. Деменко // Людина і політика. – 2004. – № 1. – С. 73–82.
10. Дергачов О. Нова стратегія України щодо НАТО / О. Дергачов // Економічний часопис. – 2005. – № 7–8. – С. 22–23.
11. Касьянов Г.В. Сучасна історія України: проблеми, версії, міркування / Г.В. Касьянов // Український історичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 4–15.
12. Кафарський В. Україна – ЄС: нові перспективи націєтворення / В. Кафарський // Політичний менеджмент. – 2005. – № 3. – С. 3–15.
13. Кириченко В.П. Захід чи Схід: пошук балансу / В.П. Кириченко // Політика і час. – 2000. – № 10. – С. 8–11.
14. Мадіссон В.В. Сучасна українська геополітика / В.В. Мадіссон, В.А. Шахов. – К. : Либідь, 2003. – 176 с.
15. Матійчик Я.П. Між Європою й Азією. Пріоритети зовнішньої політики України у контексті геополітичного розвитку / Я.П. Матійчик // Політика і час. – 2002. – № 9. – С. 73–83.
16. Михальченко М. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи / М. Михальченко. – Дрогобич : ВФ «Відродження», 2004. – 488 с.
17. Пашков М. Украина и расширение ЕС: проблемы, последствия, перспективы / М. Пашков, В. Чалий // Зеркало недели. – 2001. – № 45(369). – С. 5.

18. Переслегин С.Б. Самоучитель игры на мировой шахматной доске / С.Б. Переслегин. – М. : АСТ ; СПб. : Terra Fantastica, 2005. – 619 с.

19. Пирожков С. Україна в геополітичному вимірі: деякі пріоритети / С. Пирожков // Україна в сучасному геополітичному просторі: приложение № 5(10) к журналу «Персонал». – 2000. – № 2(56). – С. 30–33.

20. Субтельний О. Україна: історія / О. Субтельний; пер. з англ. Ю.І. Шевчука. – К. : Либідь, 1993. – 720 с.

21. Філіпенко А. Розширення ЄС і Україна: новий формат співпраці / А. Філіпенко // Економічний часопис. – 2004. – № 7–8. – С. 3–5.

Анотація

Кравченко П. А. Вітчизняний культурно-історичний досвід як основа інтеграції України в європейський простір. – Стаття.

Активне включення України в процеси загальноєвропейського розвитку та її повноцінна інтеграція до європейських структур базується на об'єктивних передумовах і власному культурно-історичному досвіді. Необхідною умовою трансформації України в модерну європейську державу є проведення багатьох економічних, політичних і правових реформ.

Ключові слова: геополітика, демократія, Європейський Союз, загальноєвропейський простір, інтеграція, культурно-історичний досвід, трансформація.

Аннотация

Кравченко П. А. Отечественный культурно-исторический опыт как основа интеграции Украины в европейское пространство. – Статья.

Активное включение Украины в процессы общеевропейского развития и её полноценная интеграция с европейскими структурами базируется на объективных предусловиях и собственном культурно-историческом опыте. Необходимым условием трансформации Украины в современное европейское государство есть проведение ряда экономических, политических и правовых реформ.

Ключевые слова: геополитика, демократия, Европейский Союз, общеевропейское пространство, интеграция, культурно-исторический опыт, трансформация.

Summary

Kravchenko P. A. Ukrainian cultural and historical experience as the basis of integration of Ukraine into the European area. – Article.

The active participation of Ukraine in the process of European development and its complete integration to European structures is based on objective preconditions and its own cultural and historical experience. The significant precondition for transformation of Ukraine to modern European state is carrying out several economic, political and juridical reforms.

Key words: geopolitics, democracy, European Union, European area, integration, cultural and historical experience, transformation.